

СИСТЕМНА ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Бездітко О. Є., к. е. н., асистент

Постановка проблеми. У зв'язку з ускладненням умов виробничо-господарської діяльності, зростаючою багатоманітністю джерел і можливих наслідків ризику, їх необхідно розглядати у системному зв'язку з іншими факторами та параметрами діяльності суб'єктів ринку. Багатофакторність і різноманітність ризиків, які спіткають сільськогосподарських товаровиробників зумовлює, в свою чергу, необхідність управління ними з позицій системного підходу. Системний підхід є найбільш конструктивним у створенні методологічної бази ризик-менеджменту підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Управлінню ризиками присвячена велика кількість праць вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як І.Т. Балабанов, В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, Дж. Хемптон. Разом з тим потребує поглибленого вивчення системна оцінка управління ризиками сільськогосподарських підприємств.

Мета дослідження. Метою статті є формування системного управління ризиками сільськогосподарських підприємств.

Об'єкт та методика дослідження. Об'єктом дослідження є процес формування методології системного управління ризиками сільськогосподарських підприємств. Методичний інструментарій дослідження склали такі методи як графічний, монографічний, соціологічний.

Результати дослідження. Системне управління ризиком передбачає цілеспрямовані впливи як на зовнішнє середовище підприємства, так і на його внутрішню структуру. Такі впливи покликані забезпечити досягнення цілей системи та її ефективність. Управління організацією з використанням системного підходу дає змогу здійснити аналіз різних за своєю природою і складністю об'єктів з єдиної точки зору, виявити при цьому найважливіші характерні риси функціонування системи і врахувати найбільш істотні фактори, що впливають на її розвиток. Формування системного бачення проблем ризику підприємства з позицій фундаментальних положень теорії систем та теорії організації сприятиме виробленню інструментальних засобів системного управління, втілених у прийоми управлінської праці і здатних забезпечити обґрунтоване прийняття рішень в умовах невизначеності та динамічних змін виробничо-господарських ситуацій.

Для управління ризиками сільськогосподарські товаровиробники можуть використовувати різні типи інструментів. В залежності від цілей та умов застосування сільськогосподарські товаровиробники можуть використовувати три основні типи інструментів управлінського впливу: управлінські рішення, послуги приватного сектора (консалтингових, дорадчих служб) та програми державної підтримки. Зазначені інструменти можуть використовуватись як окремо, так і в поєднанні один з одним. Проте, пріоритет має належати управлінським рішенням самих підприємств з того чи іншого аспекту ризику. Це потребує підвищення ефективності менеджменту підприємств стосовно аналізу витрат і доходів, виробничо-маркетингових стратегій, управління якістю продукції, організаційних змін тощо.

У ряді випадків з метою запобігання ризику сільськогосподарські підприємства можуть скористатися послугами приватного сектора у вигляді консультацій, фінансових, маркетингових, інформаційних та посередницьких послуг. Подібний підхід поширений в Канаді, де кредит-менеджерами банків, які співпрацюють з клієнтами, виступають агрономи, ветеринари тощо. Вони здатні належним чином контролювати виробничий процес підприємства-клієнта, надавати консультації, а у випадку настання ризикової події – своєчасно вживати необхідних заходів щодо мінімізації її наслідків. Деякі банки використовують такий підхід з метою поліпшення якості кредитів сільськогосподарським товаровиробникам.

Посередницькі послуги є досить важливими для виробників сільськогосподарської продукції. Разом з тим, виробники можуть об'єднувати свої зусилля і ресурси, організовувати свої власні структури для виконання функцій посередників. Такий підхід потребує коштів, часу та безпосередньої участі зацікавлених товаровиробників.

Проведене у рамках даного дослідження соціологічне опитування менеджерів і фахівців сільськогосподарських підприємств щодо найбільш істотних недоліків управління ризиками свідчить, що близько 32 % респондентів такими вважають відсутність ризик-менеджменту на підприємствах, а понад 20 % – недостатню кваліфікацію управлінського персоналу в управлінні ризиками.

Виходячи з цього, пропонуємо основні системні принципи організації ризик-менеджменту, на яких має ґрунтуватись організаційно-економічний механізм управління ризиками сільськогосподарських підприємств.

1. Синхронний прогноз і оцінка усіх можливих загроз і ризиків господарської діяльності підприємства (погодного, підприємницького, ринкового, цінового та \square ре.) у конкретному режимі місця і часу, оскільки неможливість убезпечитись від одного з них загрожує безпеці підприємства в цілому.

2. Ризики різної природи і різного походження, пов'язані з одним проектом або операційною сферою, повинні розглядатись як єдиний комплекс деструктивних чинників, що впливають на витрату ресурсів та ефективність.

3. Оцінка співвідношення імовірних витрат ресурсів та досягнення імовірної ефективності ризикозахищеності підприємства щодо загроз, характерних для різних ієрархічних рівнів його середовища. Надання переваги ризикам того чи іншого ієрархічного рівня знижуватиме безпеку системи ризикозахищеності в цілому.

4. Необхідність управління ризиками на різних етапах життєвого циклу продукту та життєвого циклу підприємства у їх взаємозв'язку і взаємообумовленості.

5. Підготовка, здійснення, розрахунки та облік операцій підприємства мають передувати їх здійсненню, для того, щоб переконатися у платіжній спроможності партнерів, за необхідності – застосувати \square реventивні попереджувальні ризик-заходи (наприклад, страхування), оцінити транспортні ризики тощо.

6. Оцінка існуючих альтернативних можливостей щодо використання окремих обмежених ресурсів задля попередження (уникнення) ризику за принципом «затрати-ефективність» і вибір найбільш привабливої альтернативи або їх комбінації.

7. Система управлінських важелів з регулювання ризиків має включати законодавчі, економічні, фінансові, конструктивні технологічні, технічні, організаційні та екологічні заходи, збалансовані за інтенсивністю здійснення, витратами і ефективністю.

9. Необхідність аналізу і врахування ризиків власне менеджменту: визначення цілей, способів і засобів їх досягнення, планування, організації, мотивації, контролю тощо, оскільки завжди існує дилема між прагненням до безпеки, необхідними для цього ресурсами та суб'єктивними оцінками.

10. Управління ризиками має включати стратегічну, тактичну і оперативну стратегії.

11. Врахування у процесах управління ризиком ролі і значення людського фактора – компетентності, схильності ризикувати, творчості тощо.

Наведені системні принципи управління ризиками сільськогосподарських підприємств диктують необхідність зміни характеру самого менеджменту підприємств. Замість реагування на негативні кінцеві результати господарювання необхідно практикувати управління за відхиленнями та ситуаційне як різновиди стратегічного управління.

Технологія управління за відхиленнями має включати наступні елементи (рис. 3.1). Відомості щодо поточної ситуації на підприємстві отримують шляхом спостереження та моніторингу. Моніторинг передбачає контроль стану зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства, які є джерелами і «полем» прояву ризиків. На їх основі формується інформаційна база даних щодо факторів і частоти прояву ризикових ситуацій.

Ідентифікація ризику включає фіксацію наявних і можливих у найближчому майбутньому відхилень, їх рівень і імовірність. Вимірювання – це кількісна оцінка відхилень різних видів діяльності, без якої неможливо виявити проблеми, що потребують втручання.

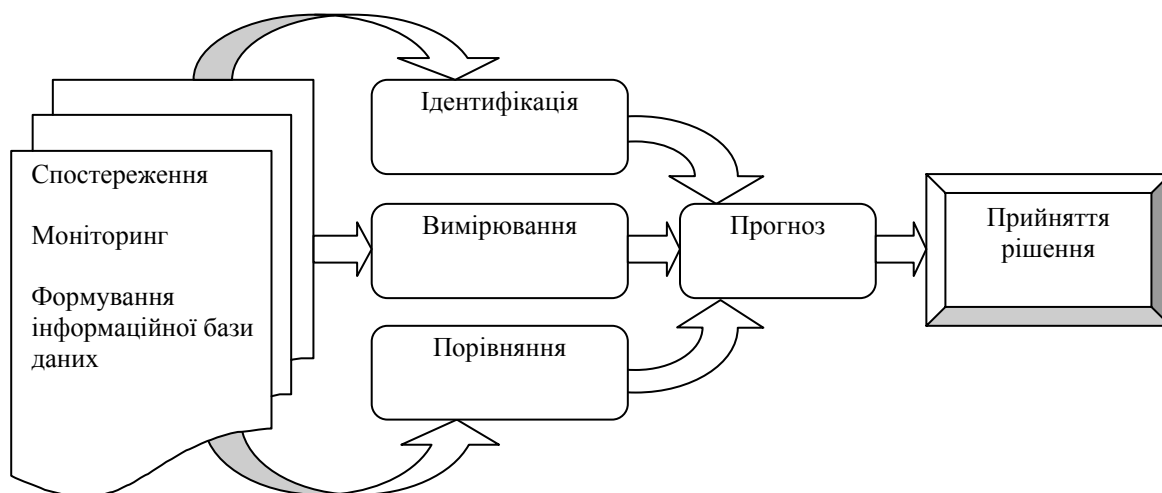

Рис. 3.1. Прийоми технології управління за відхиленнями.

Джерело: власні дослідження.

Співставлення фактичного стану справ з запланованим забезпечує порівняння, яке дозволяє акцентувати увагу на тій чи іншій проблемі і доводити її до відповідного рівня управління. Аналіз отриманих у процесі вимірювання оцінок, який ґрунтується на розумінні завдань діяльності підприємства, дозволяє екстраполювати виявлені тенденції на майбутнє, тобто, прогнозувати їх. Знання критеріїв досягнення цілей підприємства дозволяє здійснити відбір проблем (відхилень), що потребують реагування з боку менеджерів.

Завершальним етапом у технології управління за відхиленнями є прийняття управлінського рішення. Прийняття рішення забезпечує концентрацію ресурсів на найважливіших відхиленнях, коригування, нормативи оцінки ділової інформації у зв'язку зі зміною обстановки, відновлення контролю за ходом подій, використовувати можливості, що відкриваються, економію праці керівника, підвищення ефективності використання кваліфікованих працівників, поліпшення взаємодії між підрозділами.

Висновок. Таким чином, системний підхід в управлінні ризиками сільськогосподарських підприємств має ґрунтуватися на тому, що усі процеси і явища розглядаються у їх причинно-наслідковому взаємозв'язку з врахуванням впливу окремих елементів та рішень на систему в цілому. Доцільність системного підходу пов'язана зі зростанням витрат на моніторинг і управління ризиками на усіх ієрархічних рівнях (держава, регіон або галузь, підприємство). Ці витрати збільшують витрати виробництва, знижують його ефективність та погіршують становище суб'єкта господарювання на ринку.

Використані джерела інформації

1. Вербицька Г.Л. Оцінка економічного ризику / Г.Л. Вербицька //Актуальні проблеми економіки. – 2004. - № 4 (34), С. 129-136
2. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В.В. Вітлінський, Т.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004 – 480 с.
3. Масловська Л.Ц. Ідентифікація сутності і факторів ринкового ризику сільськогосподарських товаровиробників / Л.Ц. Масловська, О.Є. Бездітко // Вісн. Тернопільського екон. ун-ту. – Тернопіль, 2011. – Вип. 9, ч. 2. – С. 315-318.